

Uvodna riječ

Dragi čitatelji, evo i četvrtoga broja časopisa Lahor, s radovima u svim rubrikama! Zahvaljujemo svima koji su se trudili oko ovoga broja: poznatim znanstvenicima i onima koje tek upoznajemo, posebno autorima koji su pristajali i nekoliko puta poboljšavati svoj rad da bude što bolji i čitljiviji, zatim recenzentima (većinom vrlo revnima, koji su svojim komentarima i prijedlozima za poboljšanje pokazali koliko im je stalo do struke i do našega mladoga časopisa), članovima uredništva i drugim suradnicima.

Mrežna dostupnost

Članci prva tri broja Lahora elektronički su dostupni na stranicama Hrčka: <http://hrcak.srce.hr/>, portala znanstvenih časopisa Republike Hrvatske. I ovaj će broj biti uskoro na Hrčku. Tako svi autori mogu provjeriti koliko ih je puta čitateljsko oko gledalo. Neki su to učinili. I javili se uredništvu jako zadovoljni što su im već nekoliko dana poslije stavljanja na mrežne stranice kolege rekly da su ga pročitale. Uredništvo je vrlo zadovoljno brojem posjeta člancima iz prvih brojeva Lahora. Neke je radove presnimilo za čitanje i nekoliko stotina posjetitelja! To je vrlo poticajno pa zahvaljujemo čitateljima na njihovu zanimanju.

Primjećuje se da činjenica o postojanju pojedinoga članka iz časopisa na mrežnim stranicama na neki način mijenja odnos njegove povezanosti sa časopisom. To može imati i jezičnih posljedica. Navest će se nekoliko primjera. U članku unutar uvezanoga broja časopisa čini se besmislenim navoditi podatak da je *Lahor* časopis za hrvatski kao materinski, drugi i strani jezik, da mu je izdavač Hrvatsko filološko društvo — to piše na naslovnici! Ili da je neki znanstveni skup održan npr. 2007. umjesto ove godine — to se zaključuje po nadnevku broja! No budući da čitatelji članak mogu izdvojeno presnimiti, spremite za buduće čitanje ili otisnuti, a tada on ne će više biti dio pojedinoga broja okružen navedenim podacima, korisno je biti iscrpan i točan u određivanju mjesta i vremena pojedinoga stručnoga događaja, ali i autora, u svakome članku.

Znanstveni i stručni članci

U ovome se broju bez prethodnoga dogovora nekoliko jezičnih kategorija našlo pod povećalom iskusnijih, ali i mlađih znanstvenika. Rodu, vidu, pasivu i padežima posvećeni su cijeli članci, dok su istraživanja još nekih

kategorija uključena u pojedine radove. Moglo bi se reći da je broj spontano postao tematski. Tema su mu jezične kategorije hrvatskoga (s teorijskoga stajališta, prema pristupima u priručnicima, u jezičnoj građi i u usvajanju).

Marijana Horvat i Milica Mihaljević, znanstvenice s Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje u Zagrebu, u prvome su se članku ovoga broja potrudile usporediti različita rješenja povezana s pojedinim jezičnim kategorijama u velikome broju udžbenika i priručnika. Odabrale su po jedan ili nekoliko problema na četiri razine: fonološkoj (odnos zvanačnika i zvučnosti, redosljed dviju glasovnih promjena, odnos epenteze i jotacije), morfološkoj (pripadnost riječi *se* kod nepravih povratnih glagola, složenost glagolskih oblika, padežnost glagolskoga pridjeva te riječi *koji* i *što* u ulozima veznih sredstava), sintaktičkoj (odnos poredbenih i načinskih rečenica) i leksikološkoj (uključenost suznačnih riječi u kategoriju leksema). Upozorivši na raznolikosti, nedosljednosti, pa čak i proturječnosti, pokazale su kako neki različiti pristupi mogu imati jezikoslovno uporište, dok su druge jednostavno pogrješke. No u svakome slučaju, s pravom su zaključile da se sporni dijelovi hrvatskoga jezika trebaju izostaviti iz školskih poučavanja, provjera znanja, čak i natjecanja hrvatskoga kako ne bismo činili medvjedu uslugu učenicima, učiteljima hrvatskoga i samoj struci. Njihov rad pokazuje koliko je korisno da se znanstvenici bave građom i teorijskim pristupima pojedinim jezikoslovnim temama u nastavi, posebno ako imaju osjetljivost za razlikovanje teorijske od primijenjene lingvistike ili se njome bave.

Mlade znanstvenice Tomislava Bošnjak-Botica s Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje i Milvia Gulešić-Machata s Croaticuma Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, suočene s različitim priručničkim rješenjima o rodu imenica koje u nominativu jednine završavaju na *-a*, a imenuju osobe muškoga spola ili muškoga i ženskoga spola, razmotrile su rod navedenih imenica s gledišta izvornoga i inojezičnoga hrvatskoga. Vrlo su uvjerljivo pokazale poteškoće s tom kategorijom hrvatskoga jezika i ponudile dobro rješenje. Priručnici bi trebali navoditi oba kriterija za određivanje roda — sročnost i sklonidbu, iscrpno i ujednačeno navodeći i sve druge neprototipne obavijesti o rodu, kao što su nepodudaranje roda i spola, različita sročnost množine prema jednini ili mogućnost uključivanja osoba obaju spolova.

Lidija Cvikić i Zrinka Jelaska, kroatistice s Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, dokazale su da se glagolski vid doista sastoji od više različitih dijelova znanja koji se istovremeno usvajaju u različitim stupnjevima. Iako su učenici inojezičnoga hrvatskoga na srednjoj razini svjesni kategorije glagolskoga vida i mogu ga prilično uspješno odrediti (redovito uspješnije ako im je ponuđen vidski par), značenje glagola uglavnom vežu uz jedan vid. Većina odstupanja u uporabi pokazuje neusvojenosti oblika pojedinoga glagola pa autorice smatraju da je tek petina odstupanja uzrokovana nepoznavanjem samih vidskih obilježja.

Dimka Saavedra, slavistica iz Bugarske, u svome je članku opširno opisala kategorije pasiva u hrvatskome i bugarskome jeziku. Usporedba ta dva južnoslavenska jezika, potkrijepljena s mnogobrojnim prikupljenim hrvatskim primjerima iz djela triju pisaca i jednih novina, pokazuje i s teorijskoga stajališta kako je pasiv formalno različita, a semantički složena kategorija. Jednakosti, sličnosti, ali i različitosti hrvatskih i bugarskih rješenja autorica je protumačila predstavljajući pasiv kao funkcionalno polje s jezgrom i rubovima, u skladu s kognitivnim načelom prototipnosti.

Zrinka Kolaković kao kroatist i pedagog pozabavila se jednom od popularnijih tema otkako je u hrvatskim školama zaživio HNOS: čestoćom padeža. Na temelju građe prikupljene za znanstveni projekt *Materinski i inojezični hrvatski* odredila je i prebrojala padeže sklonjivim pojavnicama u nekoliko vrsta pisanih i govornih tekstova. Usporedivši svoje istraživanje s prijašnjim istraživanjima govorne građe, autorica je donijela posve nove podatke, vrlo korisne kao teorijske spoznaje i za p(r)oučavanje padeža.

Radeći kao suradnica priloge za emisiju o hrvatskome *Navrh jezika*, Tatjana Ratkajec naišla je na riječi tvorene istim korijenom. U nekoliko je hrvatskih priručnika provjeravala položaj tvorenica u rodu s riječima *usporediti* i *usporedba*. Njezin članak može poslužiti neiskusnijim korisnicima različitih hrvatskih priručnika kao primjer pronalaženja podataka o traženoj riječi da bi se utvrdio njezin položaj u hrvatskome, od kojih neki nisu izravni ili dovoljno jasni, a drugi uopće nisu doneseni. Pokazala je kako se mogu otkriti normativne preporuke. Osnova je zaključka opća jezična činjenica o ljudskim jezicima da ne vole istoznačnost i da ju uklanjaju: ili tako da uklanjaju po jedan istoznačni član ili da mu daju poseban uporabni, odnosno značenjski položaj.

Nives Opačić jedan je od najpoznatijih boraca za kulturu hrvatskoga jezika koju rado slušaju i čitaju kulturni ljudi širom Hrvatske, vjerojatno i izvan nje. Svojim osebnim, zanimljivim i povremeno vrlo oštrim stilom pokušava probuditi polet u izvornim govornicima hrvatskoga kako bi njegovali svoj jezik, umjesto da ga mlako prepuštaju raznoraznim silnicama. U izlaganju održanome na *Hidisu 2* progovorila je o nekoliko skupina poteškoća u sadašnjemu trenutku povijesti hrvatskoga jezika. To se izlaganje donosi u ovome broju kao prvi tako kategoriziran članak u Lahoru. Nakon podjele učenika hrvatskoga jezika prema njihovim obilježjima, željama i potrebama, u drugome dijelu izlaganja bavi se nekim poteškoćama kako bi potakla njihovo rješavanje. Neka bi različita rješenja, inačnosti, pa i nedosljednosti u hrvatskome jeziku ili njegovim priručnicima mogle zbuniti inojezične govornike, a odstupanja od norme izvornih govornika strancima ne pružaju dobar uzor.

Hrvatsko nazivlje

Gordana Hržica i Jelena Kraljević iz Polina (Laboratorija za psiholingvistička istraživanja ERF-a) predstavile su uspjeti primjer stvaranja hrvatskoga naziva u istraživanju jezičnoga razvoja koji je i dobro napravljen i prihvaćen tijekom deset godina proteklih od njegova stvaranja. Prikladnost naziva *rječnički brzac* dokazale su pokazavši kako je izdržao i novija istraživanja u tome psiholingvističkome području koja su donekle promijenila znanstveni pogled na razvoj dječjega rječnika. Raščlanjujući značenjski i uporabni položaj engleskih i hrvatskih istoznačnica i blisko značnica, dale su i vrlo koristan pregled istraživanja o rječničkome brzacu.

Prikazi knjiga

U ovome su broju predstavljene dvije knjige. Zrinka Kolaković prikazala je upravo objavljenu knjigu *Drugi jezik hrvatski* (2007). Ova likovno izuzetno lijepo opremljena knjiga urednice Lidije Cvikić, sastavljena od teorijskoga i praktičnoga dijela, na vrlo jednostavan i razumljiv način donosi nove spoznaje o usvajanju i učenju drugoga jezika općenito, a nadalje hrvatskoga kao drugoga jezika. Knjiga može poslužiti svima koji poučavaju hrvatski male i mlade govornike drugih jezika u Hrvatskoj, ali i potomke hrvatskih iseljenika. Poseban dio knjige bavi se poučavanjem romskih govornika hrvatskomu jeziku, kao prvo djelo takve vrste. Napravljeni su i mali dvojezični hrvatski i bajaški rječnici. Taj bi dio mogao poslužiti i drugima da naprave slične pothvate za ostale manjinske jezike, posebno manje istražene ili slabije opremljene priručnicima za poučavanje.

Ivana Olujić prikazala je knjigu *Spametni Lukas* (2007) Sabine Nagy, koju je objavilo Hrvatsko kulturno društvo u Gradišću. Nastala je prema projektima koji povezuju šalu i učenje koji je ta profesorica provodila sa svojim gimnazijskim učenicima. U ovoj su knjizi učenici postali su autori knjige, kao i u djeliću prethodne knjige (u ilustracijama tematskoga rječnika). Nadamo se da će knjiga osim na zadovoljstvo autorici i njezinim suradnicima biti na korist i poticaj drugima kojima kronično nedostaje priručnika za jezičnu nastavu.

Kronike

Zabilježena su tri međunarodna znanstvena skupa u drugoj polovici ove godine: skup o inojezičnome hrvatskome *Hidis 2*, skup o *CEF-u* i procjenjivanju jezičnoga znanja u organizaciji *IATEFL — TEA SIG* i fonetski skup *Istraživanja govora*.

Jelena Cvitanušić i Iva Nazalević opširno su opisali *Drugi znanstveni skup Hrvatski kao drugi i strani jezik (Hidis II)*, koji se održao u rujnu ove godine u Zagrebu. Time su mu u ovome broju poklonile sličnu pozornost kao i autorice prikaza *Hidisa I* u prvome broju časopisa Lahor. Iako nije uobičajeno donositi toliko podataka o jednome skupu, između Hidisa i Lahora postoji poseban odnos pa se to može razumjeti. Hidis je Lahoru predak, a Lahor je Hidisu u neku ruku usvojeno dijete, zamjena za zbornik.

Marina Bergovec prikazala je za engleski kao svjetski jezik, ali i za hrvatski kao ini jezik posebno važan skup koji se u listopadu održao u Opatiji. Važan je zato što se hrvatski uključio u međunarodna promišljanja o procjenjivanju jezičnoga znanja, ali i o primjeni Zajedničkoga europskoga jezičnoga okvira. Naime, dok je nekima koji se bave hrvatskim jezikom taj referentni okvir posve nepoznat, drugi ga posve nekritički prihvaćaju gotovo kao vrhunski doseg i zakon. Referentni okvir vrlo je korisna pojava za poučavanje i procjenjivanje jezičnih komunikacijski sposobnosti, no na njemu još treba dosta raditi da bi bio prilagođen hrvatskome, kao i različitim drugim jezicima.

Martina Kekelj prikazala je već tradicionalni prosinački skup *Istraživanja govora* koji je okupio vrlo ugledne domaće i strane izlagače. Taj je skup nekolicini vrlo mladih (budućih) stručnjaka bio prvo sudjelovanje na znanstvenome skupu, što su uspješno obavili, uključujući i autoricu prikaza.

Predstavljanja i najave

Iz predstavljene knjige *Spametni Lukas* u ovome se broju Lahora nalazi i jedan neobičan prilog o padežima: pjesma pripremljena za *rap* izvedbu kojom se želi pomoći učenicima gradišćanskohrvatskoga da nauče svoje padeže. Ta se pjesma ne donosi u bojama kojima su označene različite skupine njezinih izvođača uslijed tehničkih razloga, no vjerojatno će iz opisa i tipografije biti jasno kako je zamišljena.

U ovome su broju najavljeni samo jedan skup i dvije škole hrvatskoga jezika u idućoj godini (jedna za mlade i odrasle, a druga za djecu).

Na korist vam i užitak bilo!

Glavna urednica